

Motion till riksdagen

1989/90:L15

av Allan Ekström (m)

med anledning av prop. 1989/90:89 om ny konsumentköplag

Konsumentköplagens innebörd

Köplagen innehåller regler om hur risken för inträffandet av olika slags händelser skall *fördelas* mellan säljaren och köparen. Ju fler risker som läggs på säljaren, desto högre blir självfallet det pris som varan betingar. Allting har sitt pris, inget är gratis. Detta påpekande kan synas självklart. Inte desto mindre finns det all anledning att erinra härom i detta sammanhang.

Medan gällande konsumentköplag har till syfte att garantera köparen en minimistandard i förhållande till den allmänna – dispositiva – köplagen, präglas propositionen av syftet att tillerkänna konsumenten en skyddsnivå som praktiskt taget överallt då så är möjligt är satt högre än de rättsliga befogenheter som köparen har enligt den allmänna köplagen, som i sin tur är uttryck för allmänt erkända grundsatser med räckvidd inom hela civilrättens område. Motionen påvisar en rad sådana exempel – och det finns ytterligare flera som av tidsskäl icke kunnat förebringas. Utgångspunkten är värd att uppmärksamma. En svensk konsument skulle med andra ord icke vara tillräckligt tillgodosedd genom den nivå av skydd – den fördelning av risker – som den allmänna köplagen i sig tillhandahåller.

Frågan är emellertid i hur stor utsträckning som köparkollektivet är villigt att betala det pris som ett överbeskyddande av en enskild konsument föranleder. Hur påverkas prisenivån? Vilka inskränkningar sker egentligen i den fria avtalsrätten? Hur påverkas helt allmänt möjligheterna att ingå avtal? Dessa fundamentala frågor är anmärkningsvärt nog ej föremål för analys.

Propositionen bör därför icke bifallas i befintligt skick. Det enögda tillgodeendet av köparen bör ersättas av en bättre balans mellan parterna, där den allmänna köplagen bör följas i betydligt större utsträckning än som nu föreslås.

Lagens tillämpningsområde

Antag att ett köp ingås mellan två privatpersoner. I sådant fall gäller icke konsumentköplagen. Skulle säljaren för ändamålet anlita en näringsidkare såsom förmedlare – mäklare, auktionist eller motsvarande – blir säljaren däremot omfattad av konsumentköplagen; säljarens ansvar blir således strängare än eljest.

Propositionen innebär här (1 § andra stycket) att även förmedlaren kommer att stå i fullt köprättsligt ansvar gentemot köparen. Förmedlaren pålagges med andra ord ett slags borgensansvar för säljaren, en uppseendeväckande nyhet som lagrådet för övrigt ej alls uttalat sig om.

Förmedlaren blir i enlighet härmed strikt ansvarig för att varan ej är behäftad med fel i konsumentköplagens mening, något som kan förutsätta att han t.ex. måste företa undersökning av köpeobjektet. Ansvaret kommer att omfatta jämväl uppgifter som säljaren lämnat direkt till köparen utan förmedlarens vetskap.

Förslaget att ge förmedlaren ett slags borgensansvar för säljaren kan verkligen sättas i fråga. Omhuldandet av köparen innebär ju att lagstiftaren förser köparen med en extra säljare. Vilka konsekvenser kommer regeln att få för olika slag av förmedlingsaffärer? Denna centrala fråga ägnas typiskt nog ingen uppmärksamhet alls.

Ägaren av en motorcykel ber innehavaren av en bensinstation att sälja motorcykeln för hans räkning. Detta är endast ett harmlöst exempel ur livets mångfald. Törs denne det? Hur påverkas auktionsverksamheten hos t.ex. stadsauktioner, Beijers och Bukowskis? Samma fråga kan ställas beträffande gårds- och livdjursauktioner. Det är ej ovanligt att köpare till ridhästar är privatpersoner. Om i ett sådant fall en ridhäst skulle vara behäftad med smittosam sjukdom och därigenom bli bedömd som ej fullgod, blir auktionisten – på grund av det samtidigt föreslagna utvidgade ansvaret för auktioner jämlikt 17 § andra stycket – ansvarig härför solidariskt med säljaren. Men icke nog härmed. Om den smittosamma sjukdomen överförs på en annan häst i stallet – köparen och hans familj kan äga ytterligare en häst – kan auktionisten komma att drabbas av skadeståndsansvar enligt 31 § (produktansvar för sakskada). För auktionisten kan det vara omöjligt, ens vid veterinärundersökning, att fastställa huruvida sådant fel föreligger eller ej. Likväl ådrager han sig – såsom påpekas av Lantbrukarnas riksförbund (bilagedelen s 58) – fullt köprättsligt ansvar. Exemplet kan mångfaldigas.

Den klandrade lagregeln är uppenbart icke tillräckligt övervägd i förhållande till livets mångfald. Den är en onödigt nyskapelse till konsumentens överbeskydd. Den bör icke införas.

Skadeståndsskyldighet

Säljarens skadeståndsskyldighet är strängare enligt konsumentköplagen än enligt den allmänna köplagen. Enligt den senare lagen – som liksom hittills bör utgöra grundvalen för den allmänna civilrätten – gäller det s.k. kontrollansvaret för direkt förlust, medan indirekt förlust ersätts endast om säljaren ådagalagt försumlighet eller om varan, vid fel, avviker från lämnad utfästelse (27 och 40 §§ förslaget till ny köplag). Denna differentiering av såväl ansvarsgrund som skadeståndets omfattning – i sin tur hämtad från 1980 års FN-konvention – återfinns icke i konsumentköplagen. Här påläggs säljaren utan någon närmare motivering "rakt över" ansvar för all skada. Att märka är i sammanhanget att konsumentköpsutredningen på anförda skäl funnit rimligt att ge säljaren rätt att begränsa ansvaret för följdförlust. Departementschefen väljer att i detta läge pålägga säljaren ett ansvar som t.o.m. är strängare än enligt den allmänna köplagen. Omsorger till döds!

Det saknas anledning att åtminstone frångå den allmänna köplagen på dennacentrala punkt. Detsamma gäller i fråga om konsumenttjänstlagen (31 §).

Hanterandet av olika slags skadeståndsanspråk kan uppenbart ta betydande tid i anspråk och ge upphov till processer. Så kan antagas bli fallet främst rörande sådana anspråk som hänförs under begreppet indirekt förlust. Antag att en person köpt ett kylskåp i en affär i Stockholm. I det ena fallet installeras kylskåpet i en bostad inom Storstockholmsområdet. I det andra fallet placeras detta i köparens sommarstuga långt ute i skärgården. Kylskåpet går sönder. Exemplet talar för sig självt.

De administrativa kostnaderna kan följaktligen komma att uppgå till höga belopp, innebärande fördyring i sista hand för hela köparkollektivet. Det skulle för den skull tveklöst vara till fördel för båda parter, om prövningen av köparens krav på skadestånd kunde på ett mera praktiskt sätt ske med ledning av riktlinjer och andra schabloner som fastställs av konsumentverket och näringslivets organisationer. Ett sådant förslag – som kan utgöra ett alternativ till begränsningen av skadeståndets storlek till "skälig ersättning" – ligger i linje med den anordning som sanktionerats i 3 § andra stycket konsumentköplagen beträffande köp av hyggnadsdelar. Förslaget bör samtidigt vara "konkurrensneutralt". Åsytat resultat kan uppnås genom att 3 § andra stycket erhåller följande nya lydelse: "Första stycket gäller inte, om köparen tillförsäkras ett sådant avtalskydd varom överenskommelse träffats med konsumentverket." Lydelsen omfattar även byggnadsdelar.

Enligt konsumenttjänstlagen föreligger det mått av avtalsfrihet att parterna kan överenskomma om att ersättning icke skall omfatta förlust i näringsverksamhet (31 § sista stycket). Någon motsvarighet föreslås inte för konsumentköpens del. Det bör vara naturligt att samma ordning gäller för båda typerna av avtal. Konsumentköplagen bör följaktligen kompletteras här.

Dröjsmål

Enligt 13 § konsumentköplagen har köparen rätt att häva köpet, om säljarens dröjsmål är av väsentlig betydelse för honom. Gällande köprätt – så ock förslaget till ny köplag – kräver härutöver att säljaren insåg eller borde ha insett dröjsmålet's konsekvenser för säljaren (synbarhets- eller insiktsrekvisitet). Slopandet av detta hävdvunna rekvisit får till följd att objektivt sett obetydliga förseningar kan utlösa hävning. Typiskt sett leder leverans av en bil en eller annan dag efter avtalad tid inte till någon särskild olägenhet för köparen. Annorlunda är självfallet situationen, om köparen avsett att anträda en semesterresa just den avtalade leveransdagen. Frågan är här, om det kan begäras av köparen att han påtalar just detta för säljaren ("jag behöver bilen just på leveransdagen med hänsyn till en semesterresa") för att äga rätt att frigöra sig från avtalet. Detta extra krav på köparen kan synas närmast självklart vid jämförelse med de ekonomiska konsekvenser som dröjsmålet får för säljaren och i sista hand för hela köparkollektivet. Men departementschefen anser i sin ömsinhet mot konsumenten att detta krav är för strängt. Hävning är tillåten om "säljarens dröjsmål eller ett fel i varan av särskild

anledning är väsentligt just för honom eller henne, oberoende av om säljaren insett eller bort inse detta"; s 35.

Mot. 1989/90
L15

Förslaget är alltför ensidigt för att godkännas. 13 § konsumentköplagen bör därför erhålla samma lydelse som 25 § nya köplagen, såvitt här är i fråga. Detsamma gäller i fråga om 29 § konsumenttjänstlagen.

Klausulen i befintligt skick

Den föreslagna verkan av klausulen i befintligt skick innebär att avtalsfriheten allvarligt begränsas. Parterna förbjuds i själva verket att träffa avtal, enligt vilka köparen godtar att varan är i sämre skick än som motsvarar normal standard för jämförbara fall (abstrakt fel). Dagens konsumentköplag bygger helt allmänt på den ståndpunkten att den som vill köpa en vara av lägre kvalitet till billigt pris inte av lagen bör tvingas att köpa en bättre men också dyrare vara. "Att bestämma en minimistandard, vilken alla varor minst skall motsvara, torde generellt sett vara lika vanskligt" (SOU 1972:28 s 65).

Enligt gällande rätt respekteras parternas frihet att sluta avtal som ger köparen ett lägre mått av köpskydd än eljest. Konsumentköplagen ingriper nu här genom föreskriften att varan är behäftad med fel, om den är "i sämre skick" än köparen – – – kunnat förutsätta. Föreskriften skall då jämföras med gällande rätt – även förslaget till ny köplag – där riktningen för varans beskaffenhet utgör "väsentligt sämre skick". Nyordningen har av professor Jan Ramberg, Den nya konsumentskyddslagstiftningen s 18, betecknats som en civilrättslig prisövervakning.

Frågan om ingrepp i den allmänna avtalsfriheten hör hemma i avtalslagen. Det drastiska och helt onödiga angrepp på parternas rätt att sluta individuella avtal som det klandrade förslaget innebär bör därför tillbakavisas.

Avbeställning

Stadgandet om köparens rätt till avbeställning kränker principen om *pacta sunt servanda* på ett anmärkningsvärt sätt. I kommittémotion har moderata samlingspartiet påtalat detta.

Utöver den kritik som framförs i motionen förtjänar innehållet i tredje stycket av 41 § uppmärksamhet. Stadgandet befriar köparen från varje form av ersättningskyldighet, om han avbeställer varan "innan säljaren har accepterat ett anbud som köparen har lämnat till säljaren". Som Ramberg framhåller (anfört arbete s. 25) innebär detta att köparens anbud ej är bindande utan fritt kan återkallas intill dess det accepterats, en ståndpunkt som på ett dramatiskt sätt går stick i stäv med den hävdvunna löftesprincipen inom avtalsrätten. I själva verket kan – enligt Almén, Avtalslagen – en viljeförklaring icke betecknas som anbud med mindre den är bindande. Att löftesprincipen gäller beror enligt Almén som känt på "att anbudstagarens benägenhet att underkasta anbudet en allvarlig prövning och eventuellt antaga det måste naturligtvis ökas, om han inte riskerar, att den fördel han därigenom tror sig vinna i sista stunden undanryckes honom genom en återkallelse". Det är närmast genant att behöva erinra om dessa grundsatser.

Från en annan sida sett berövas köparen – såsom Ramberg påpekar – ge-

nom det tvingande lagrummet möjlighet att avge ett oåterkalleligt anbud i enlighet med vad eljest gäller inom civilrätten. Detta kan i sin tur tvinga säljaren att begära betalning för olika förberedande åtgärder som han under acceptfristen avser att vidtaga i syfte att överväga anbudet. Den säkerhet som säljaren i dag har i ett anbuds bundenhet under acceptfristen fråntar ju konsumentköplagen honom. Det klandrade stadgandet – som typiskt nog tillkommit först under departementsbehandlingen – är ett främmande inslag i vår rättsordning. Det är särskilt ägnat att förvåna att lagrådet ej heller på denna punkt funnit anledning att uttala sig.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen avslår propositionen och begär nytt förslag till konsumentköplag,

För den händelse riksdagen icke skulle bifalla detta yrkande hemställs

2. att riksdagen beslutar avslå bestämmelsen i 1 § andra stycket andra meningen förslaget till konsumentköplag vilken innebär att både näringsidkaren och säljaren i sådana fall svarar för säljarens skyldigheter enligt lagen,

3. att riksdagen beslutar att ge 3 § andra stycket förslaget till konsumentköplag följande ändrade lydelse:

Första stycket gäller inte, om köparen tillförsäkras ett sådant avtalskydd varom överenskommelse träffats med konsumentverket.

4. att riksdagen beslutar att förse 14 och 30 §§ förslaget till konsumentköplag med sådant tillägg att ansvaret för indirekt förlust skall motsvara vad som här följer av den nya köplagen (27 och 40 §§),

5. att riksdagen beslutar att förse föreskrifterna om skadeståndets omfattning med sådant tillägg om förlust i näringsverksamhet som följer av 31 § sista stycket konsumenttjänstlagen,

6. att riksdagen beslutar att ge 13 § första stycket förslaget till konsumentköplag samma lydelse som enligt 25 § första stycket den nya köplagen,

7. att riksdagen beslutar att inskjuta ordet "väsentligt" framför begreppet "sämre skick" i 17 § första stycket förslaget till Konsumentköplag,

8. att riksdagen beslutar utmönstra första meningen i 41 § tredje stycket förslaget till konsumentköplag vilken innebär att säljaren inte har rätt till ersättning enligt första eller andra stycket om köparen avbeställer en vara innan säljaren har accepterat ett anbud som köparen har lämnat till säljaren.

Stockholm den 20 mars 1990

Allan Ekström